Ekspertyza ornitologiczna

oraz

chiropterologiczna

budynku wykorzystywanego przez Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej

Wykonawca: **STRIX Arkadiusz Żuchnik**
Krężnica Okr. 194 B
24 - 200 Bełżyce

Zamawiający: **Gmina Miejska Biała Podlaska**
ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 3
21-500 Biała Podlaska

Krężnica Okrągła 15.06.2026

Wstęp

W obecnych czasach działalność człowieka dokonała ogromnych przekształceń w środowisku naturalnym. Skurczeniu lub zupełnej degradacji uległo wiele pierwotnych ekosystemów, z drugiej zaś strony powstały inne, antropogeniczne, dające zwierzętom nowe możliwości. Takim siedliskiem są na przykład miasta. Gatunki zamieszkujące je potrafiły dostosować do panujących w nich warunków i utworzyły liczne populacje. Znajdują tu pokarm, dogodne miejsca rozrodu i często brak naturalnych wrogów.

Głównym zagrożeniem dla populacji ptaków zamieszkujących tereny miast są prace związane z remontem lub termomodernizacją budynków. Zagrożenia te polegają na niszczeniu miejsc lęgowych ptaków, płoszeniu, a nawet zabijaniu ptaków przez zamurowywanie ich żywcem w gniazdach. Starania wielu organizacji ekologicznych spowodowały, że dzisiaj wiedza i świadomość osób prowadzących nadzór nad pracami modernizacyjnymi są wystarczające, aby uniknąć pogorszenia stanu i kondycji miejskich populacji zwierząt.

Obecnie w większości przypadków jednostki publiczne takie jak gminy, szpitale, szkoły i in. przed przystąpieniem do prac remontowych lub termomodernizacyjnych zlecają doświadczonym ekspertom przyrodnikom wykonanie ekspertyzy przyrodniczej, która zawiera inwentaryzację wszystkich zwierząt zamieszkujących obiekt, jak również przedstawia taki sposób prowadzenia prac, który nie spowoduje niekorzystnego oddziaływania na przyrodę. W chwili stwierdzenia obecności na obiekcie gatunków chronionych, jednostka prowadząca prace musi wystąpić do właściwego terytorialnie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska o zgodę na przystąpienie do prac. Jeżeli prace spowodują zniszczenie miejsc lęgowych, należy wykonać kompensację przyrodniczą np. w postaci wywieszenia skrzynek dla ptaków i nietoperzy.

Podstawa prawna i merytoryczna prac

- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Dz. U. z 2018 r. poz. 142, 10, 650;

- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. Dz. U. z 2016 r. poz. 2183;

- Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 roku w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz.U. 2022 poz. 2380).

- Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie. Dz.U. 2018 r. poz. 954;

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Dz.U. 2017 r. poz. 519, z późniejszymi zmianami (Dz.U. 2018 r. poz. 88, 9, 534, 650);

- „Docieplanie budynków w zgodzie z zasadami ochrony przyrody". Wylęgała i inni; Salamandra, Poznań 2009.

Wszystkie nietoperze i większość gatunków ptaków występujących w Polsce podlegają ścisłej ochronie.

Wiele gatunków ptaków podlegających ochronie utraciło naturalne siedliska i ich jedynymi enklawami są miasta. W myśl obowiązujących przepisów (art. 52 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004r. o ochronie przyrody, uszczegółowiony zapisem paragraf 6 pkt 4 rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004r. W sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną obowiązuje zakaz niszczenia siedlisk i ostoi gatunków chronionych. Miejsca lęgowe, zlokalizowane na budynkach należy, więc traktować, jako ich siedliska, podlegające ochronie prawnej.

Cel i zakres opracowania

Celem opracowania jest sporządzenie ekspertyzy przyrodniczej w zakresie występowania ptaków i nietoperzy w budynku oraz na przeznaczonych do usunięcia drzewach. Jest ona elementem poprzedzającym wykonywanie planowanych prac budowlanych, tj. przebudową i rozbudową budynku, w tym wymianą stolarki, konstrukcji i pokrycia dachu, odnowieniem elewacji, robotami wewnętrznymi na wszystkich kondygnacjach łącznie z piwnicami. W ramach inwestycji prowadzone będą również prace w bezpośrednim otoczeniu budynku, w tym usunięcie 24 drzew.

Ekspertyza obejmuje dwie części. Pierwszą jest wykonanie inwentaryzacji obiektu pod kątem występowania zajętych lub potencjalnych siedlisk i miejsc lęgowych dla ptaków i nietoperzy oraz możliwości występowania innych grup zwierząt objętych ochroną gatunkową. Drugą częścią jest zaproponowanie możliwych rozwiązań pod kątem zachowania siedlisk, kompensacji oraz terminarza wykonania tych prac w powiązaniu z harmonogramem i technikami wykonania planowanych prac budowlanych.

Teren inwentaryzacji

Ekspertyza dotyczy budynku zabytkowej willi oraz jej najbliższego otoczenia zlokalizowanego w Białej Podlaskiej przy ul. Łomaskiej 21 (jednostka ewidencyjna 066101_1, obręb 0003, działka nr 994/2). Obecnie znajduje się tam Muzeum Południowego Podlasia.

Rycina 1. Zdjęcie satelitarne inwentaryzowanego budynku (Geoportal).

Jest to budynek wolnostojący, posiadający trzy kondygnacje nadziemne (w tym poddasze) oraz jedną kondygnację podziemną (jest częściowo podpiwniczony). Kubatura budynku wynosi około 250 m^3, wysokość około 10,5 m i wymiary 20x40 m. Stolarka okienna i drzwiowa w większości jest stara, wykonana z drewna. Dach dwuspadzisty, pokryty blachą.

Budynek był budowany jako mieszkalny (willa) właścicieli fabryki pod koniec XIX w. Budynek był rozbudowywany w latach trzydziestych XX w, a następnie w czasie II Wojny Światowej. Budynek znajduje się w gminnej oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków, należy do IX kategorii obiektów budowlanych.

Metodyka prac

Kontrolę terenową wykonano w dniu 9 czerwca 2026 roku. Na przeprowadzenie kontroli wybrano dzień o optymalnych warunkach pogodowych, bez opadów deszczu czy silnego wiatru. Okres w którym przeprowadzono obserwację (pierwsza dekada czerwca) to w przyrodzie pełnia okresu rozrodczego. Wykonanie inwentaryzacji w tym terminie umożliwia maksymalną skuteczność wykrycia odbywających się lęgów. Dlatego wystarczające było wykonanie jednej kontroli terenowej, odpowiednio rozłożonej w czasie doby.

Kontrola terenowa wykonana na potrzebę przedmiotowej ekspertyzy obejmowała dwa aspekty:

- oględziny budynku (zarówno na zewnątrz jak i wewnątrz), zapoznanie się z jego topografią, stanem technicznym oraz najbliższym otoczeniem. Ponieważ prace remontowe obejmować mają nie tylko elewację budynku, ale również przebudowę poddasza, obowiązkowym elementem inwentaryzacji było przeszukanie tego elementu pod kątem obecności ptaków i nietoperzy.
- kontrolę 24 drzew znajdujących się na terenie działki, w celu zlokalizowania potencjalnych miejsc odbywania ptasich lęgów lub kryjówek nietoperzy.

Podczas kontroli obiektu obserwowano obecne w okolicy ptaki, szczególnie możliwość potencjalnych wlotów i wylotów ptaków z otworów budynku. Na budynku poszukiwano aktualnych oraz starych gniazd, pozostałości po gniazdach, zabrudzeń kałem, otworów i szczelin wykorzystywanych jako nisze gniazdowe oraz innych śladów świadczących o wykorzystywaniu ich przez ptaki. Dokładnej obserwacji poddano wszystkie

ściany, (szczególną uwagę zwracano na pęknięcia i otwory w ścianach), urządzenia wentylacyjne, kominy, skontrolowano otoczenie parapetów i zadaszeń. Poszukiwano śladów wytarć, wytłuszczeń oraz plam moczowych wskazujących na miejsca gdzie mogą wchodzić nietoperze.

Podczas kontrolowania drzew przeszukiwano starannie każde wytypowane drzewo. Drzewa sprawdzane były pod względem obecności ptasich gniazd (zarówno tych nadrzewnych, zlokalizowanych na gałęziach jak i ukrytych wewnątrz dziupli) oraz pod względem obecności nietoperzy mogących zajmować znajdujące się w nich dziuple lub wypróchniałe szpary.

Podczas prowadzenia kontroli terenowej na zewnątrz budynku oraz podczas przeszukiwania drzew przeznaczonych do usunięcia używano sprzętu: lornetka 10X42 oraz luneta 20–80X95. Podczas kontroli przeprowadzonej na poddaszu oraz w dziuplach drzew używano latarki czołowej oraz kamery inspekcyjnej.

Dodatkowo przeprowadzono wywiad z lokalnymi przyrodnikami i pracownikami obiektu w temacie obecności ptaków i nietoperzy na przedmiotowym budynku.

Wyniki

Kontrolę terenową przeprowadzono w dniu 9 czerwca 2026 roku. Jak już wspomniano, przeprowadzona była w szczytowym okresie sezonu lęgowego.

Podczas oględzin budynku nie stwierdzono odbywania na nim ptasich lęgów. W elewacji wykryto kilka szczelin lub innych otworów jednak żaden z nich nie był zajmowany przez ptaki jako miejsce budowy gniazda (fotografia 5). Kontrola strychu wykazała, że nie jest on zasiedlany zarówno przez nietoperze jak też ptaki preferujące takie siedliska (wróble, szpaki, sowy). Dodać należy, że nie obserwowano też obecności wyżej wymienionych gatunków w pobliżu przedmiotowego budynku. Budynek nie posiada szpar pomiędzy ścianą, a dachem lub szpar pod parapetami okien (fotografia 6) co czyni go nieatrakcyjnym pod kątem zasiedlenia przez jerzyki. Nie stwierdzono też obecności osobników lub gniazd będących typowymi przedstawicielami miejskiej awifauny, takich jak oknówka lub gołąb miejski.

Podczas kontroli poddasza stwierdzono obecność resztek materiału gniazdowego (głównie drobne patyki) naniesionego przez kawki. Materiał został przyniesiony wiele sezonów lęgowych wcześniej przez otwór komina. Obecnie komin zabezpieczony jest siatką (fotografia 7), a kawki nie są gatunkiem lęgowym na terenie budynku.

Zgodnie z decyzją środowiskową do usunięcia wytypowane były 24 okazy drzew. Należały do gatunków: klon zwyczajny, klon jesionolistny, robinia akacjowa, jesion pensylwański, żywotnik zachodni, grab pospolity, modrzew europejski, świerk pospolity, topola kanadyjska, sumak octowiec.

W wyniku kontroli stwierdzono, że przeważająca część przeznaczonych do usunięcia drzew to młode lub co najwyżej średnie wiekowo okazy. Pierśnica tych drzew nie przekraczała 100 cm., a często nawet 50 cm (fotografia 8 i 9).

Luźne korony ułatwiały wyszukiwanie gniazd pomimo w pełni rozwiniętego ulistnienia. Cienkie pnie młodych drzew uniemożliwiały powstawanie w nich dziupli, czy to wykutych przez dzięcioły czy też naturalnie wypróchniałych.

Drzewami o pierśnicy przekraczającej 100 cm były jedynie klony zwyczajne i topola kanadyjska. Wśród tych drzew zdecydowanie wyróżniał się klon oznaczony nr 50, o pierśnicy 225 cm. Jako jedyny był dziuplastym drzewem. Posiadł dziuplę o dużym otworze wlotowym, odpowiednią jako potencjalne stanowisko rozrodcze dla kawki a nawet puszczyka (fotografia 10). Dziupla nie była jednak zajęta, posiadała otwór wlotowy pokryty pajęczyną, co świadczy, że w ostatnim czasie nie była odwiedzana przez te zwierzęta. Nie obserwowano również wchodzenia lub wychodzenia z niej mniejszych ptaków, np. szpaków, śladów wytarcia czy zabrudzenia kałem. Poza nią w drzewach przeznaczonych do usunięcia nie stwierdzono innych dziupli.

Z gniazd nadrzewnych na drzewach przeznaczonych do usunięcia wykryto trzy gniazda grzywacza. Wszystkie były puste. Dwa znajdowały się na żywotnikach zachodnich rosnących tuż obok południowej ściany budynku (fotografia 11), trzecie na świerku w centralnej części parku. Dwa z nich były to stare, ubiegłoroczne gniazda, obecnie w stanie rozpadu. Gniado z tego sezonu, na żywotniku przed wejściem do budynku (fotografia 12), w okresie przeprowadzania kontroli było puste, lęg był już zakończony, a młode opuściły gniazdo.

W wyniku przeprowadzonej kontroli terenowej nie stwierdzono gniazd (zajętych czy też pustych) należących do rzadkich gatunków ptaków, w tym gatunków o randze międzynarodowej, wymienionych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej. Nie stwierdzono nawet pustych gniazd innych pospolitych gatunków ptaków np. kosa, śpiewaka czy zięby które występują w takim środowisku.

Reasumując należy stwierdzić, że budynek nie jest miejscem rozrodu lub schronienia ptaków i nietoperzy, a prace remontowe budynku Muzeum Południowego Podlasia, oraz usunięcie wytypowanych drzew, nie będą miały negatywnego oddziaływania na awifaunę oraz chiropterofaunę okolicy. Zastosowanie odpowiednich środków kompensacyjnych spowoduje, że w żaden sposób nie odbije się to negatywnie na okolicznej awifaunie.

Kompensacja przyrodnicza

Większość ptaków i nietoperzy w środkowo-wschodniej Europie, przeciętnie rozmnaża się od kwietnia do sierpnia. Dlatego też, istnieje konieczność dostosowania prac remontowych budynków do okresu rozrodczego zwierząt występujących na budynkach (tabela1).

Tabela 1. Harmonogram prac remontowych (zmodyfikowano na podstawie: Wylegała i inni 2009)

Zakres prac	Styczeń	Luty	Marzec	Kwiecień	Maj	Czerwiec	Lipiec	Sierpień	Wrzesień	Październik	Listopad	Grudzień
wstępna inwentaryzacja stanu budynków oraz określenie potencjalnego występowania ptaków i nietoperzy												
inwentaryzacja ptaków												
inwentaryzacja nietoperzy												
prace docieplenowe na których stwierdzono nietoperze												
prace docieplenowe na których nie stwierdzono nietoperze												
prace docieplenowe na których stwierdzono lęgowe ptaki												

Na podstawie przeprowadzonych obserwacji stwierdzono, iż budynek Muzeum Południowego Podlasia nie jest stanowiskiem rozrodczym wykorzystywanym przez ptaki lub nietoperze.

Usunięcie drzewa na którym znajduje się puste gniazdo grzywacza nie będzie stanowiło żadnej szkody dla lokalnej awifauny. Grzywacz nie jest ptakiem objętym ochroną gatunkową, należy do gatunków łownych. Dodatkowo jest gatunkiem będącym aktualnie w silnej ekspansji. Oznacza to, że jego populacja nie jest zagrożona a wręcz przeciwnie stale się powiększa. Gatunek doskonale radzi sobie w środowisku, zwłaszcza w obszarach zurbanizowanych, wyprowadzając co roku 2 – 3 lęgi, zazwyczaj budując nowe gniazdo do każdego z nich. Nie jest wybredny w wyborze stanowisk lęgowych, na terenie inwestycji pozostanie bardzo wiele drzew gdzie w obecnym i przyszłych sezonach znajdzie dogodne miejsca do zbudowania gniazda.

Patrząc pod kątem przyrodniczym „najcenniejszym” drzewem ze wszystkich drzew przeznaczonych do wycinki jest klon zwyczajny o pierśnicy 225 cm. I nie chodzi tu o jego grubość ale o fakt posiadania dużej dziupli. Dziupla, chociaż obecnie nie zajęta, jest potencjalnym stanowiskiem lęgowym lub miejscem schronienia dla dużych dziuplaków (puszczyk, pójdźka, kawka) lub nietoperzy. Usuniecie tej dziupli to strata dla lokalnej awifauny i chiropterofauny dużo większa niż usunięcie kilkunastu drzew z pustymi gniazdami grzywacza.

Dlatego w ramach kompensacji przyrodniczej zaleca się powieszenie budki lęgowej. Musi to być budka odpowiadająca gabarytowo usuniętej dziupli, a więc budka typu P (dla puszczyka). Należy zainstalować ją na jednej ze starych lip znajdujących się na terenie inwestycji. Budkę należy powiesić na wysokości co najmniej 5 – 6 metrów nad ziemią, otworem wlotowym w kierunku północnym.

Piśmiennictwo

- Goławski A., Kasprzykowski Z., Kowalski M., Kaługa I. 2002. Ochrona płomykówki i nietoperzy w obiektach sakralnych w Polsce. Mazowieckie Towarzystwo ochrony Fauny, Siedlce.
- Grzeniewski M., Kowalski M. Ochrona ptaków gniazdujących w budynkach. Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian", Siedlce.
- Kus K., Staniaszek M., Szczepaniak P. 2010. Ptaki w budynkach. Remonty i docieplenia w zgodzie z przepisami ochrony przyrody. Stowarzyszenie Ochrony Sów, Bodzentyn.
- Luniak M. 2010. Ptaki w budynkach. Wyd. Stołeczne Towarzystwo Ochrony Ptaków, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 października 2011 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. Dz. U. nr 237, poz. 1419.
- Szokalski M., Wojtatowicz J. 1989. Ptaki w ogrodzie. PWRiL, Warszawa.
- Walasz K., Misielak M. 2014. Ochrona ptaków i nietoperzy zasiedlających budynki w miastach. Małopolskie Towarzystwo Ornitologiczne, Karków.
- Wylegała P., Dzięciołowski R., Jaros R., Kepel A. 2008. Standardy montowania ukryć dla ptaków i nietoperzy jako element prac docieplenio wych. Polskie Towarzystwo „Salamandra", Fundacja EcoFundusz, Poznań.
- Wylegała P., Jaros R., Dzięciołowski R., Kepel A., Szkudlarek R., Paszkiewicz R. 2009. Docieplanie budynków w zgodzie z zasadami ochrony przyrody. Polskie Towarzystwo Ochrony Przyrody „Salamandra", Poznań.

Fotografia 1. Ogólny widok budynku.

Fotografia 2. Widok budynku od strony północnej.

Fotografia 3. Widok budynku od strony południowej.

Fotografia 4. Widok budynku od strony wschodniej.

Fotografia 5. Szczeliny w ścianie budynku.

Fotografia 6. Brak otworów pomiędzy dachem a ścianą budynku oraz pod parapetami okien.

Fotografia 7. Komin z kratą uniemożliwiającą kawkom wejście do jego wnętrza.

Fotografia 8. Drzewa przeznaczone do usunięcia – młode robinie akacjowe.

Fotografia 9. Drzewa przeznaczone do usunięcia – młode świerki pospolite.

Fotografia 10. Okazała dziupla w jednym z klonów przeznaczonym do usunięcia.

Fotografia 11.Żywotniki zachodnie z pustymi gniazdami grzywacza.

Fotografia 12. Gniazdo grzywacza po zakończonym lęgu.

